

Καθεδρικός ναός του Αγίου Νικολάου, στην Αμμόχωστο. Ύστερα από την οθωμανική κατάκτηση, τζαμί του Λαλά Μουσταφά Πασά.

Οι Λατίνοι της Κύπρου

Των Μπενίτο Μαντοβάνη και Σουλβάν Μπερώ

Σύντομη ιστορική αναδρομή

Οι Λατίνοι ήταν Καθολικοί από τη Δύση με λαμπρή ιστορία, οι οποίοι ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στη Κύπρο. Το νησί παρέμεινε κάτω από διάφορους κυβερνήτες για πολύ καιρό (1191-1571). Οι Καθολικοί κυβερνήτες εγκατέστησαν Λατίνους Αρχιεπισκόπους που είχαν υπεροχή έναντι στους Έλληνες Ορθόδοξους επισκόπους και έκτισαν πολλά μοναστήρια και εκκλησίες, χωρίς να παραλείψουμε τους γοθτικούς καθεδρικούς ναούς στη Λευκωσία και την Αμμόχωστο, οι οποίοι μετατράπηκαν σε μουσουλμανικά τεμένη.

Η αρχή της λατινικής εκκλησίας πάει πίσω στην εποχή του βασιλιά Αμωρύ. Το 1196 ο τότε βασιλιάς της Κύπρου ζήτησε από τον Πάπα Κελεστίνο ΙΙΙ να καθιερώσει μια καθολική εκκλησία, προκειμένου να διευκολυνθεί η μετατροπή του πληθυσμού που ανήκαν στη ελληνική ορθόδοξη εκκλησία. Η λατινική εκκλησία είχε μια αρχιεπισκοπή, στη Λευκωσία και τρεις επισκοπές στην Αμμόχωστο, Λεμεσό και Πάφο. Σ' αυτές χορηγήθηκε γη που ανήκε στην ελληνική εκκλησία. Μαζί με τους Λατίνους κληρικούς τα διάφορα μοναστικά τάγματα ήρθαν στο νησί.

Μετά τη Σύνοδο του 1222 και την έκδοση της «Παπικής Βούλας», το 1260, η οποία καθέ-

ρωσε την υπεροχή της λατινικής εκκλησίας έναντι της ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας, η πίεση επί των τελευταίων έγινε τραγική και το ηθικό των Ελλήνων παρέμεινε χαμηλά μέχρι το 1441 όταν ο βασιλιάς Ιωάννης ΙΙ νυμφεύτηκε μια Βυζαντινή πριγκίπισσα.

Η οθωμανική κατοχή το 1571 οδήγησε στην επίσημη διάλυση της λατινικής εκκλησίας στο νησί. Εν τούτοις, οι Ρωμαιοκαθολικοί κληρικοί συνέχισαν να διατηρούν την παρουσία τους στη Κύπρο, αν και ήταν πλέον, εξαιρετικά χαμηλών τόνων. Ένα φραγκισκανικό μοναστήρι, αφιερωμένο στον Άγιο Λάζαρο, ιδρύθηκε στη Λάρνακα το 1593 και αγοράζοντας πίσω την εκκλησία του Αγίου Λαζάρου από τους Τούρκους, οι Έλληνες Ορθόδοξοι επέτρεψαν στους Ρωμαιοκαθολικούς κληρικούς να εορτάζουν τη θεία λειτουργία στη γιορτή του Αγίου Λαζάρου και της Αγίας Μαρίας της Μαγδαληνής. Αυτό το γεγονός, ότι οι Ρωμαιοκαθολικοί κληρικοί τελούσαν λειτουργίες εκεί μέχρι το 1784, αποτελεί απόδειξη της ύπαρξης κληρικών και λαϊκών στη Λάρνακα.

Σύμφωνα με τον Νταντίνι, ένα Ιησουίτη ιερέα, η λατινική κοινότητα μέχρι το 1596 είχε μια μικρή εκκλησία στη Λευκωσία. Δύο χρόνια αργότερα, το 1598, ο Van Kootwyeh αναφέρθηκε σε ένα φραγκισκανικό κοιμητήριο στη Λάρνακα, συν-

δεδεμένο με την εκκλησία του Αγίου Λαζάρου, στο οποίο ήταν θαμμένοι, σύμφωνα με το ρωμαϊκό τυπικό, Ευρωπαίοι ναυτικοί που απεβίωσαν στη πόλη. Οι Φραγκισκανοί είχαν αγοράσει αυτό το κοιμητήριο από τους Τούρκους, μερικά χρόνια πριν.

Ο Van Kootwyck περιγράφει ακόμα τις φραγκισκανικές εγκαταστάσεις στη Λάρνακα, που ήταν το μέρος του μοναστηριού του Αγίου Λαζάρου, δηλώνοντας ότι οι ιερείς έμεναν σε πολλά μικρά δωμάτια, τα οποία κτίστηκαν με χρήματα που πρόσφεραν οι πιστοί.

Ο 17ος αιώνας ήταν μάρτυρας μιας σημαντικής ανάπτυξης, της αποκατάστασης των Λατίνων κοσμικών και κληρικών στο νησί. Η καθιέρωση μιας ρωμαιοκαθολικής επισκοπής στην Κύπρο αναλήφθηκε κατά τη διάρκεια της αρχής του 17ου αιώνα, όταν η Οργάνωση για τη διάδοση της πίστης (Propaganda Fide), ιεραποστολική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1622 από τον Πάπα Γρηγόριο ΙΕ΄, κατάφερε να καθιερώσει ρωμαιοκαθολική επισκοπή στην Πάφο, το 1629, με δικαιοδοσία στις λατινικές και μαρωνίτικες εκκλησίες.

Μια έκθεση για την εκκλησιαστική κατάσταση της Κύπρου, από τον Φραγκισκανό Μπατίστα ντα Τόντι το 1647, ανέφερε ότι μια φραγκισκανική εκκλησία, αφιερωμένη στον Τίμιο Σταυρό είχε ιδρυθεί στην Λευκωσία, έξι με οχτώ χρόνια πριν, και μαζί της ένα καταφύγιο με τέσσερις ιερείς. Είχαν επίσης ένα σχολείο με 13 μαθητές. Η έκθεση αναφέρεται σε μια εκκλησία του Αγίου Ιακώβου, συντηρημένη από Καπουτίνους αδελφούς και σε

ένα φραγκισκανικό καταφύγιο στη Λεμεσό. Ήρθαν και άλλοι Φραγκισκανοί αδελφοί και εγκατέστησαν σπίτια στην Πάφο και στη Λάρνακα, αλλά δεν μπόρεσαν να συνεχίσουν την εργασία τους, λόγω της μείωσης των κοινοτήτων και των εμπορών που τους υποστήριζαν. Η ρωμαιοκαθολική ιεραποστολική δραστηριότητα στην Κύπρο μειώθηκε αισθητά μετά το θάνατο του Μπατίστα ντα Τόντι, το 1666. Μετά το θάνατο του επισκόπου Λεονάρντο Πάολι, το 1684, δεν στάλθηκε κανείς να τον αντικαταστήσει, εφόσον ο πληθυσμός των Λατίνων στην Κύπρο ήταν μόνο 250 άτομα.

Το 18ο αιώνα, ο επισκέπτης R. Pococke σημειώνει ότι οι Φραγκισκανοί διατηρούσαν ένα μεγάλο ίδρυμα στη Λάρνακα και ότι οι Καπουτσίνοι είχαν ακόμα μοναστήρι εκεί. Το 19ο αιώνα οι Γαλλίδες αδελφές του ρωμαιοκαθολικού τάγματος του Αγίου Ιωσήφ ίδρυσαν ένα μικρό νοσοκομείο, ένα φαρμακείο και ένα σχολείο για κορίτσια το 1844. Οι Καπουτσίνοι έφυγαν από την Κύπρο το 1792-1793 και οι εκκλησίες τους πωλήθηκαν. Μόνο οι Φραγκισκανοί αδελφοί έμειναν στο νησί.

Κοιτάζοντας το λατινικό λαϊκό πληθυσμό της Κύπρου μετά την κατάληψή της από τους Οθωμανούς το 1571, μπορεί κάποιος να εξακριβώσει ότι οι Λατίνοι που είχαν απομείνει στο νησί μετά την κατάκτηση ήταν στην πλειοψηφία Ενετοί και διατηρούσαν Προξενείο στη Λάρνακα. Όμως, μέχρι το τέλος του 17ου αιώνα, οι Γάλλοι φαίνεται ότι αντικατέστησαν τους Ενετούς. Ένας Γάλλος εξερευνητής, ο Ν. Τ. Χαττρέλ, επισκέφτηκε το νησί

Η Σχολή Τέρα Σάντα, στη Λευκωσία.

Εσωτερικό της Μονής του Αγίου Ιωσήφ, στη Λάρνακα (αριστερά) και δεξιά, η Εκκλησία του Τιμίου Σταυρού, στη Λευκωσία. Από τα πιο σημαντικούς νεότερους λατρευτικούς χώρους των Καθολικών στην Κύπρο.

το 1670 και αναφέρει ότι ένας Γάλλος πρόξενος διέμενε στη Λάρνακα και πρόσφερε υπηρεσίες σε πλοία που έρχονταν εκεί από τη Μασσαλία και άλλα γαλλικά λιμάνια. Ο Δανός Βαν Μπρούιν, ο οποίος επισκέφθηκε την Κύπρο το 1683, αναφέρει ότι όλοι οι Ευρωπαίοι έμποροι που κατοικούσαν στη Λάρνακα ήταν Γάλλοι. Έτσι, πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι δεν ήταν καθόλου τυχαίο που η πλειοψηφία των Λατίνων διέμενε στη Λάρνακα, γιατί τα Προξενεία που ήταν εγκατεστημένα στο λιμάνι, πρόσφεραν εργασία και προστασία στους κοσμικούς και κληρικούς Λατίνους που κατοικούσαν στην Κύπρο.

Σε άλλες πόλεις της Κύπρου, λόγω της απουσίας των ευρωπαϊκών Προξενείων, ήταν πολύ δύσκολο για τους Λατίνους να κατοικήσουν εκεί. Ο Ολλανδός Χέυμαν, που επισκέφθηκε την Κύπρο στις αρχές του 18ου αιώνα, παρατήρησε ότι τόσο στους Λατίνους όσο και στους Έλληνες απαγορευόταν να μπουν στην Αμμόχωστο καβάλα σε άλογο, κάτι που αποθάρρυνε τους Λατίνους να εγκατασταθούν εκεί και συνέχιζαν να παραμένουν συγκεντρωμένοι στη Λάρνακα. Η Δημοκρατία της Ραγούζας, διατηρούσε διπλωματική παρουσία κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, καθώς το 1783 ο Ροσκοκε αναφέρει την ύπαρξη Προξενείου της στη Λάρνακα. Αυτό το Προξενείο συνέχιζε να παίζει

ενεργητικό ρόλο στο εμπόριο του νησιού. Οι Ενετοί, που ήταν οι πρώτοι που ίδρυσαν Προξενείο στην οθωμανική Κύπρο, συνέχισαν να διατηρούν την παρουσία τους στο νησί μέχρι το τέλος του 18ου αιώνα, όταν ο Ναπολέοντας κατέκτησε την Ιταλία και κατήργησε την Ενετική Δημοκρατία. Κι όμως, λέγεται ότι οι Ενετοί συνέχισαν να ζουν σε αυτή την πόλη.

Η παρουσία των Λατίνων από το 1960 μέχρι σήμερα

Η λατινική παρουσία συνεχίζεται ως σήμερα, όπου η κοινότητα των Λατίνων είναι πλήρως ενσωματωμένη στην κυπριακή κοινωνία. Το μόνο που τους διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους Κυπρίους είναι το καθολικό τους θρήσκευμα. Μετά από τη σύντομη ιστορική αναδρομή, παρουσιάζουμε την κοινότητα από τη Ανεξαρτησία της Κύπρου μέχρι και σήμερα, δίνοντας μια σύντομη μα συνάμα ουσιαστική εικόνα της.

Οι Λατίνοι είχαν έντονη παρουσία αιώνες πριν, και αυτό φαίνεται από την ιστορική διαδρομή της κοινότητας, που συνέβαλε στην ανάπτυξη του εμπορίου, της ναυτιλίας, της ιατρικής, της παιδείας, των τεχνών και του πολιτισμού. Μέλη της κοινότητας των Λατίνων πρωτοστάτησαν με την προσφορά

τους στην ανάπτυξη του νησιού μας.

Η ονομασία «θρησκευτική ομάδα των Λατίνων» είναι η επίσημη ονομασία της λατινικής κοινότητας εξαιτίας λόγων που σχετίζονται με την Ανεξαρτησία της Κύπρου, το 1960. Στο δημοψήφισμα του 1960 οι Λατίνοι της Κύπρου, όπως και οι Αρμένιοι και οι Μαρωνίτες, ψήφισαν με συντριπτική πλειοψηφία να ενωθούν με την ελληνική κοινότητα, όταν η Κύπρος έγινε ανεξάρτητη, υπό τους όρους του Συντάγματος που αναγνώριζε στο νησί μια ελληνική και μια τουρκική κοινότητα και τις τρεις θρησκευτικές ομάδες των Μαρωνιτών, των Αρμενίων και των Λατίνων, με ένα Εκπρόσωπο στη νεοϊδρυθείσα Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση, και αργότερα στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Παράλληλα, ψηφίζουν για να εκλέξουν μέλη της Βουλής που ανήκουν σε πολιτικά κόμματα, όπως επίσης και πρόεδρο της Δημοκρατίας. Να σημειώσουμε ότι οι εκλεγόμενοι εκπρόσωποι δεν αντιπροσωπεύουν τις κοινότητες τους πολιτικά, αλλά δρουν απλά ως σύνδεσμοι μεταξύ της κυβέρνησης και της κοινότητάς τους. Κύριο μέλημα του εκπροσώπου είναι να φροντίζει για τις ανάγκες και τις αξιώσεις των μελών της θρησκευτικής του ομάδας, επίσης να μεριμνά για τη διατήρηση των εθίμων, παραδόσεων και της θρησκείας.

Οι Λατίνοι της Κύπρου έχουν τον θρησκευτικό τους ηγέτη, τον Γενικό Βικάριο των Λατίνων, που είναι αντιπρόσωπος του Νούντιου και μέλος του φραγκισκανού τάγματος.

Μετά την τουρκική εισβολή του 1974, μέλη της λατινικής κοινότητας προσφυγοποιήθηκαν και πολλά μνημεία και εκκλησίες της παραμένουν

Η «Πύλη Αμμοχώστου», στη Λευκωσία.

μέχρι και σήμερα κάτω από την τουρκική κατοχή. Αναφέρουμε συνοπτικά την καθολική εκκλησία στο Ξερό, την εκκλησία της Αγίας Ελισάβετ στην Κερύνεια, τον καθεδρικό ναό του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο, μνημεία όπως τον Πύργο του Οθέλλου, το κάστρο του Αγίου Ιλαρίωνα, το Βουφαβέντο, το Μπέλλα Πάις, το κάστρο της Καντάρας, τα μεσαιωνικά τείχη της πόλης του Ευαγόρα, της Αμμοχώστου.

Η λατινική κοινότητα συνέχισε να συνυπάρχει στην κυπριακή κοινωνία, να συμβάλλει στον κοινωνικοοικονομικό και πολιτιστικό τομέα και συγχρόνως να διαμορφώνει ένα πιο έντονο πολιτισμικό χαρακτήρα.

Εκκλησίες της λατινικής κοινότητας

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, το κύριο χαρακτηριστικό των Λατίνων είναι το καθολικό τους θρήσκευμα. Στη Λευκωσία βρίσκεται η εκκλησία του Τιμίου Σταυρού (1900), παρά την Πύλη Πάφου και επίσης το παρεκκλήσι του Αποστόλου Βαρνάβα στο Κολλέγιο Τέρρα Σάντα (1955). Στη Λάρνακα η Παναγία των Χαρίτων (1843) όπου και βρίσκεται και ο οίκος ευγενείας Villa Regina Pacis (1972), και η Μονή του Αγίου Ιωσήφ (1844, όπου και ιδρύθηκε το πρώτο νοσοκομείο κατά την περίοδο επιδημίας τύφου στο νησί). Η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης στη Λεμεσό (1872) και το παρεκκλήσι της Αγίας Μαρίας (1965) στη Σχολή Αγίας Μαρίας, το παρεκκλήσι των Αγίων Κοσμά

και Δαμιανού στο Μέσα Χωριό (1995). Στην Πάφο έχουν παραχωρηθεί εκκλησίες από τη Μητρόπολη Πάφου για να τελούνται οι λειτουργίες των Λατίνων της πόλης.

Αναφέρουμε, επίσης, ότι οι εκκλησίες έχουν δημιουργήσει τα κέντρα ξένων εργαζομένων. Στη Λευκωσία λειτουργεί το κέντρο Αγίου Ιωσήφ, όπου διατίθενται χώροι συγκέντρωσης για τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων τους. Στη Λεμεσό λειτουργεί το καταφύγιο του Αγίου Φραγκίσκου παρέχοντας επίσης χώρους για τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων τους. Στην Πάφο έχει δημιουργηθεί από την εκκλησία το κέντρο ανακουφιστικής φροντίδας “Hospice”.

Σε κάθε πόλη ευρίσκονται και τα καθολικά κοιμητήρια. Στη Λευκωσία υπάρχει το παλιό κοιμητήριο (1957), κοντά στο Αεροδρόμιο, όπου κάθε χρόνο στις 2 Νοεμβρίου, ημέρα των ψυχών για τους Καθολικούς, μετά από ειδική άδεια μεταβαίνουν εκεί για τέλεση λειτουργίας. Τώρα στο Τσέρι, έχει ιδρυθεί το νέο κοιμητήριο Λευκωσίας (2007).

Σημαντικό είναι και το φιλανθρωπικό έργο που επιτελείται από τη φιλανθρωπική οργάνωση Αγίου Αντωνίου στη Λευκωσία και τη φιλανθρωπική οργάνωση Αγίας Αικατερίνης, στη Λεμεσό.

Σχολές της Λατινικής Κοινότητας

Σχολή Τέρρα Σάντα: Στη Λευκωσία, είναι το αρχαιότερο εκπαιδευτικό ίδρυμα στην Κύπρο. Ιδρύθηκε από Φραγκισκανούς μοναχούς το 1646, με στόχο την καλλιέργεια της αρετής και της επιμέλειας. Αρχικά βρισκόταν πλησίον της εκκλησίας του Τιμίου Σταυρού, παρά την Πύλη Πάφου. Το 1955 μετεφέρθη στην περιοχή Ακροπόλεως σε ένα επιβλητικό κτίριο, όπου και φοιτούν παιδιά στο Νηπιαγωγείο, Γυμνάσιο και Λύκειο, ασχέτως εθνικής και θρησκευτικής προέλευσης.

Σχολή Αγίου Ιωσήφ: Η σχολή Αγίου Ιωσήφ γνωστή ως «Καλογριές» ιδρύθηκε από Γαλλίδες αδελφές του τάγματος του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως, το 1884, προσφέροντας ποιοτική εκπαίδευση. Έχει παύσει να λειτουργεί από το 1987.

Σχολή Αγίας Μαρίας: Στη Λεμεσό, ιδρύθηκε

το 1923 από την Αδελφότητα της Ιεράς Καρδίας του Ιησού, που ανήκει στο τάγμα των Φραγκισκανών αδελφών. Η σχολή έχει στόχο τη σοβαρή προσφορά στην εκπαίδευση. Ξεκινώντας με δύο νηπιαγωγεία (αγγλόφωνο και ελληνόφωνο), προσφέρει συνολική εκπαίδευση μέχρι την τρίτη τάξη του Λυκείου, με ιδιαίτερη έμφαση στην εκμάθηση ξένων γλωσσών. Στη φοιτούν παιδιά ασχέτως εθνικής και θρησκευτικής προέλευσης.

Δράση των Λατίνων στην ευρύτερη κοινωνία

Η παρουσία των Λατίνων είναι εμφανής και στην επίδραση της κυπριακής διαλέκτου από λέξεις που χρησιμοποιούνται στην καθημερινότητα μας (ζαμπούκος, κουμανταρία, φλόκος), και σε τοπωνύμια (Αγλαντζιά, Κοντέα, Ζακάκι).

Από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας μέχρι σήμερα η λατινική κοινότητα έχει διαμορφώσει ένα πολυπολιτισμικό χαρακτήρα. Ο επίσημος αριθμός των εγγεγραμμένων στον εκλογικό κατάλογο ανέρχεται γύρω στους 650. Οι Λατίνοι ιερείς έχουν καταγράψει περίπου 2000 Λατίνους κυπριακής υπηκοότητας.

Πρέπει επίσης να αναφερθεί η δράση της Νεολαίας της λατινικής κοινότητας, καθώς επίσης μερικές από τις δραστηριότητες της κοινότητας, όπως η δημιουργία ντοκιμαντέρ που προβάλλει τη συμβολή της στο παρελθόν και τη συνεχή προσφορά της στο παρόν, τη διοργάνωση Έκθεσης Ζωγραφικής Λατίνων ζωγράφων, την παρουσία και συμμετοχές σε συνέδρια, όπου προβάλλεται η κοινότητα.

Στόχος παραμένει όπως η κοινότητα να συνεχίσει να είναι ενεργό μέλος της κυπριακής κοινωνίας. Το μόνο που τους διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους Κυπρίους, είναι ότι οι Λατίνοι είναι «Καθολικοί» στο θρήσκευμα.

Η λατινική κοινότητα, μέσα από την ιστορία της και τη συμβολή της σε τομείς όπως η παιδεία, ναυτιλία, εμπόριο, τέχνες και πολιτισμός, συνεχίζει την προσφορά της μέσα στο κοινωνικό σύνολο όπου ανήκει, με κύριο στόχο τη συνεχή παρουσία της στα κοινωνικά δρώμενα της κυπριακής κοινωνίας.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Beraud, Sylvain, *La Culture française dans l'espace de chypriote (1192-1972)*, Nicosie: Publ. Service Culturel du Ministere de l' Education de Chypre, 1990.

Beraud, Sylvain, *Studia Orientalia Christiana, Collectanea. Presence des Franciscains de Terre Sainte à Chypre*, Cairo - Jerusalem: Franciscans Printing Press, 1981.

Μπερώ Σιλβαίν, «Λατίνοι, μια μικρή κοινότητα της Κύπρου», Λευκωσία,

Λαϊκό Πανεπιστήμιο.

Cobham, Claude D., *Excerpta Cypria. Materials for the History of Cyprus*, Cambridge: Cambridge University Press, 1908.

Coureas Nicholas, “The Latins of Cyprus”, *Cyprus Today* (Sept - Dec. 2002).

Frazeo, Charles, *Catholic and Sultans: The church and the Ottoman Empire, 1453-1923*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

Gunnis, Rupert, *Historic Cyprus*,

Nicosia 1936.

Hill, George, *A History of Cyprus*, 1-4 vols, Cambridge: Cambridge University Press, 1940-1952.

Μαντοβάνη Μπενίτο, *Η λατινική κοινότητα της Κύπρου* (ανέκδοτο έργο).

Νακούζης Γ. Πέτρος, *Το ιστορικό τοιφλίκι Φούντζι και ιδρυτές του*, Λευκωσία 1991.

Τορπανλής Ζαχαρίας, *Αθμμοσίετα έγγραφα εκ των αρχείων του Βατικανού (1625-1667)*, Λευκωσία: Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, 1973.